

บทที่ 1

ลักษณะทั่วไปของ เช็ค

1.1 เช็คคืออะไร

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 898 บัญญัติว่า "อันว่า ตั๋วเงินตามความหมายแห่งประมวลกฎหมายนี้มีสามประเภท ประเภทหนึ่งคือ ตั๋วแลกเงิน ประเภทหนึ่งคือ ตั๋วสัญญาใช้เงิน ประเภทหนึ่งคือเช็ค"

เช็คจึงเป็นตั๋วเงินประเภทหนึ่งในบรรดาตั๋วเงินทั้ง 3 ชนิดดังกล่าว และเป็นตราสารเปลี่ยนมือ (Negotiable Instrument) ซึ่งสามารถโอนสิทธิในตราสารนั้น รวมทั้งที่ปรากฏอยู่ในตราสารนั้นได้ โดยเพียงแค่ออกหลังและส่งมอบตราสารให้แก่กันเท่านั้น และผู้รับโอนก็สามารถถือตราสารนั้น รวมทั้งเรียกร้องให้มีการชำระหนี้ตามตราสารที่ครบครองอยู่ได้เสมอ โดยไม่ต้องคำนึงว่าสิทธิในตราสารของผู้โอนนั้นบกพร่องหรือไม่ นั่นก็คือ ผู้รับโอนมีสิทธิดีกว่าผู้โอน ซึ่งเป็นข้อยกเว้นของหลักทั่วไปในการโอนสิทธิเรียกร้องที่ว่า "ผู้รับโอนย่อมไม่มีสิทธิดีกว่าผู้โอน" อันเป็นลักษณะที่สำคัญของตราสารเปลี่ยนมือ¹ ซึ่งหลักกฎหมายในเรื่องนี้ได้บัญญัติไว้โดยชัดแจ้งในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 312, 313, และมาตรา 905, 916 ดังนี้

มาตรา 312 ในกรณีที่อันพึงต้องชำระค่าเขาส่งนั้น ลูกหนี้จะ ยกข้อต่อสู้ซึ่งมีต่อเจ้าหนี้เดิมขึ้นเป็นข้อต่อสู้ผู้รับโอนโดยสุจริตนั้นหาได้ไม่ เว้นแต่ที่ปรากฏในตั๋วตราสารนั้นเอง หรือที่มีขึ้นเป็นธรรมดาสืบจากลักษณะแห่งตราสารนั้น

มาตรา 313 บทบัญญัติแห่งมาตราก่อนนี้ ห้ามให้ใ้มีบังคับตลอดถึงอันพึงต้องชำระแก่ผู้ถือตั๋วแล้ว แลวนครถึ

---

¹จิกติ กิ่งสลัทธิย์, กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยบัญชีเงินสะพัดตั๋วเงิน
(กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2517) หน้า 28

มาตรา 905 ภายในบังคับแห่งบทบัญญัติมาตรา 1008 บุคคลผู้ใดที่เงินไว้ในครอบครอง ถ้าแสดงให้ปรากฏสิทธิด้วยการสลักหลัง โฉนดสาขาย แม้ถึงว่าการสลักหลังรายที่สุดจะเป็นสลักหลังลอยก็ตาม ท่านให้ถือว่า เป็นผู้ทรงโดยชอบด้วยกฎหมาย เมื่อไครายการสลักหลังลอยมีสลักหลังรายอื่นตามหลังไปอีก ท่านให้ถือว่าบุคคลผู้ใดลงลายมือชื่อในการสลักหลังรายที่สุดนั้น เป็นผู้ใดไปซึ่งตัวเงินด้วยการสลักหลังลอย อนึ่ง คำสลักหลัง เมื่อขีดมาเสียแล้วท่านให้ถือว่าเสมือนว่ามีไคร้มีเลย

ถ้าบุคคลหนึ่งผู้ใดยกตัวเงินไปจากครอบครอง ท่านว่าผู้ทรงซึ่งแสดงให้ปรากฏสิทธิของตนในตั๋วควมวิธีกาตั้งกล่าวมาในวรรคก่อนนั้น หากจำต้องสละตัวเงินไม่ เว้นแต่จะได้อามาโดยทุจริต หรือไครมาด้วยความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง

อนึ่ง ข้อความในวรรคก่อนนี้ ให้ใช้บังคับตลอดถึงผู้ทรงตัวเงินสั่งจ่ายให้แก่ผู้ถือด้วย

มาตรา 916 บุคคลทั้งหลายผู้ถูกฟ้องในมูลตั๋วแลกเงินหาอาจจะก่อผู้ทรงด้วยข้อต่อสู้อันอาศัยความเกี่ยวพันกัน เฉพาะบุคคลระหว่างตนกับผู้สั่งจ่ายหรือกับผู้ทรงคนก่อน ๆ นั้นได้ไม่ เว้นแต่การโอนจะได้มีขึ้นด้วยคดีกันฉด

จากบทบัญญัติในมาตรา 312 , 313 , 905 และ 916 หมายความว่า ในเรื่องตัวเงินซึ่งเป็นตราสาร เปลี่ยนมือ กฎหมายบัญญัติให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้รับโอน ตราสารเป็นพิเศษว่า เมื่อได้รับโอนโดยสุจริตแล้วย่อมจะไม่ได้รับความเสียหาย แม้ผู้โอนให้จะไม่มีความผิดโดยสมบูรณ์ในตัวเงินนั้นก็ตาม ลูกหนี้ในตัวเงินก็ไม่อาจยกข้อต่อสู้ระหว่างตนเองกับผู้โอนนั้นใช้กับผู้รับโอนได้ เว้นแต่ข้อต่อสู้ที่ปรากฏบนตราสารนั้น เช่นตัวเงินมีรายการไม่ครบถ้วนตามที่กฎหมายกำหนดไว้ การสลักหลังขาดหายไป¹

จากมาตรา 898 ดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า แม้หากจะปรากฏว่ามีเอกสารเปลี่ยนมือบางอย่างที่มีลักษณะสามารถโอนกันได้แก่เพียงส่งมอบ โดยที่ผู้รับโอนมีสิทธิดีกว่าผู้โอนก็ตาม ตราสารนั้นก็มิใช่ตัวเงินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพราะกฎหมายไทยบัญญัติรับรองไว้ว่าตัวเงินจะมีเพียง 3 ประเภท ที่กล่าวมาแล้วเท่านั้น

เช็คเป็นตราสารซึ่งได้รับความนิยมมากในหมู่นักธุรกิจ พ่อค้า บุคคลเหล่านี้ใช้เช็คในการชำระหนี้ระหว่างกัน เนื่องจากการชำระหนี้ด้วยเงินสดเป็นการไม่ปลอดภัยแก่ตัวเจ้าหนี้ และลูกหนี้ ยิ่งธุรกิจการค้าเจริญมากขึ้น การใช้เช็คก็ยิ่งทวีมากขึ้น เพราะให้ความสะดวก รวดเร็ว คล่องตัวและปลอดภัยกว่าการใช้เงินสด การที่นักธุรกิจจะนิยมใช้ตราสารใดในการ

¹ไพฑูริย์ คงสมบูรณ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยตัวเงิน (กรุงเทพมหานคร: คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524) หน้า 98

ชำระหนี้แทนเงินตรา ทรสารนั้นจะก่อให้เกิดความมั่นใจแก่ผู้รับว่า หากรับไว้แล้วก็เท่ากับได้
รับเงินสดไว้ในมือ หรือเทียบเท่ากับได้รับเงินสด นั่นก็คือผู้รับจะได้รับชำระหนี้อย่างแน่นอน
นั่นเอง หากตราสารใดไม่ก่อให้เกิดความมั่นใจเช่นนี้ขึ้นได้แล้วก็ไม้อาจอยู่ในความนิยมของ
ผู้ใช้ได้ ด้วยเหตุนี้เพื่อเป็นการสนับสนุน รับรอง การใช้เช็คในวงการค้า การธุรกิจการค้า จึงได้มี
บทบัญญัติของกฎหมายเกี่ยวกับ เรื่อง เช็คไว้โดยเฉพาะ สำหรับกฎหมายไทยได้บัญญัติไว้ใน
ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพที่ 3 ลักษณะ 21 หมวดที่ 4 และได้ให้คำจำกัดความ
เกี่ยวกับเช็คไว้ในมาตรา 987 ดังนี้ "มาตรา 987 อันว่าเช็คนั้น คือ หนังสือตราสารซึ่ง
บุคคลคนหนึ่ง เรียกว่าผู้สั่งจ่าย สั่งธนาคารให้ใช้เงินจำนวนหนึ่ง เมื่อพินิจถามให้แก่บุคคลอีก
คนหนึ่ง หรือให้ใช้แทนคำสั่งของบุคคลอีกคนหนึ่ง อันเรียกว่า ผู้รับเงิน"

ในกฎหมายอังกฤษได้มีการบัญญัติคำจำกัดความของเช็คไว้ในพระราชบัญญัติการเงิน
ค.ศ. 1882 (Bills of Exchange Act, 1882 มาตรา 73 และมาตรา 3(1) ว่า

"A cheque is a bill of exchange drawn on a banker payable on demand"

จากคำจำกัดความนี้ ในเรื่องเช็คจะมีคู่กรณีอยู่ 3 ฝ่าย คือ

1. ผู้สั่งจ่าย (drawer)
2. ธนาคาร (drawee or banker)
3. ผู้รับเงิน (payee)

1. ผู้สั่งจ่าย (drawer)

คือบุคคลที่ออกเช็คเป็นคำสั่งให้ธนาคารใช้เงินจำนวนหนึ่งตามที่ระบุไว้แก่ผู้รับเงิน
ผู้สั่งจ่ายต้อง เป็นบุคคลที่มีอำนาจสั่งจ่ายเงินจากบัญชีในธนาคารได้ โดยอาจจะเป็นเจ้าของเงิน
ฝากในธนาคารหรือมีข้อตกลงกับธนาคารให้จ่ายเงินตามคำสั่ง (เช็ค) ของตน เช่น มีการ
ชอฎุเบิกเงินเกินบัญชี หรือการใช้เครดิตสินเชื่อประเภทต่าง ๆ กับธนาคาร

2. ธนาคาร (banker or drawee)

เป็นผู้ใช้เงินตามคำสั่ง เมื่อมีผู้นำเช็คมาพินิจถามให้ใช้เงิน ธนาคารจะต้องตรวจ
สอบว่าเช็คนั้นผู้สั่งจ่ายซึ่งเป็นลูกค้าได้สั่งจ่ายหรือไม่ และมีเงินในบัญชีของผู้สั่งจ่ายพอที่จะจ่าย
ไปตามเช็คนั้นหรือไม่ ในกรณีเงินในบัญชีไม่เพียงพอที่จะจ่ายแต่หากผู้สั่งจ่าย (ลูกค้า) มีการ

ตกลงชอผู้เบิกเงินเกินบัญชีกับธนาคารไว้ เมื่อธนาคารเห็นว่าแม้จะจ่ายเงินตามจำนวนที่ระบุไว้ในเช็คที่ผู้รับเงินมาขอขึ้นเงินแล้ว ยังไม่เกินข้อตกลงระหว่างธนาคารกับลูกค้าธนาคารก็จ่ายเงินไปได้ ในเรื่องเช็คหน้าที่ของธนาคารมิได้มีเพียงทำหน้าที่จ่ายเงินแทนลูกค้าอย่างเดียวน หากแต่ธนาคารยังมีหน้าที่เรียกเก็บเงินตามเช็คนำเข้าบัญชีแทนลูกค้าอีกด้วย ซึ่งเกี่ยวกับหน้าที่ในส่วนนี้ของธนาคาร จะกล่าวโดยละเอียดในบทต่อไป

3. ผู้รับเงิน (payee)

คือบุคคลที่มีสิทธิได้รับเงินตามเช็คโดยเป็นบุคคลที่มีเช็คอยู่ในครอบครองโดยฐานะเป็นผู้รับเงินหรือผู้รับสลักหลัง เช็คนั้นโดยชอบ ซึ่งตามกฎหมายตัวเงินเรียกว่า ผู้ทรง ในกรณีเช็คผู้ถือ ผู้ถือเป็นผู้ทรงตามกฎหมายด้วย¹

นอกจากเช็คจะมีคุณลักษณะเข้ามาเกี่ยวข้อง 3 ฝ่าย ดังกล่าวแล้ว เช็คยังมีลักษณะสำคัญที่ต่างไปจากตัวเงินประเภทอื่นก็คือ ผู้ทรงเช็คจะนำเช็คไปยื่นให้ธนาคารใช้เงินได้ก็ต่อเมื่อถึงวันที่ลงในเช็คนั้น² ด้วยเหตุนี้จึงมีการใช้เช็คในการชำระเงินหรือออกไป โดยการออกเช็คลงวันที่ล่วงหน้า (post - dated cheque) คือผู้สั่งจ่ายเขียนวันที่ในเช็คไว้ล่วงหน้า โดยวันที่ในเช็คนั้นยังไม่ถึงกำหนดในขณะที่ยื่นเช็คนั้น ซึ่งมีผลทำให้ผู้รับเงินไม่อาจยื่นเช็คให้ธนาคารใช้เงินได้ก่อนวันที่ลงในเช็ค อย่างไรก็ตามแม้ว่าการออกเช็คก็เพื่อเป็นการชำระหนี้แทนการชำระหนี้ด้วยเงิน แต่ถ้าเช็คนั้นไม่มีการใช้เงินแล้ว หนี้เดิมที่ชำระด้วยเช็คย่อมไม่ระงับ³

1.2 รายการต่าง ๆ ในเช็ค

มาตรา 988 บัญญัติว่า

"อันเช็คนั้น ต้องมีรายการดังกล่าวต่อไปนี้ คือ

¹คูประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 904.

²เรื่องเดียวกัน มาตรา 988 (6).

³ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 321 วรรค 3 บัญญัติว่า "ถ้าการชำระหนี้ด้วยออก ด้วย โฉนหรือด้วยการสลักหลังตัวเงินหรือประหวนสินค้า ท่านว่าหนี้นั้นจะระงับสิ้นไปก็ต่อเมื่อตัวเงินหรือประหวนสินค้านั้นได้ใช้เงินแล้ว"

- (1) คำบอกชื่อว่าเป็นเช็ค
  - (2) คำสั่งอันปราศจากเงื่อนไขให้ชำระเงินเป็นจำนวนแน่นอน
  - (3) ชื่อหรือยี่ห้อ และสำนักของธนาคาร
  - (4) ชื่อหรือยี่ห้อของผู้รับเงิน หรือคำจกแจงว่าให้ชำระเงินแก่ผู้ใด
  - (5) สถานที่ชำระเงิน
  - (6) วันและสถานที่ออกเช็ค
  - (7) ลายมือชื่อผู้สั่งจ่าย
- (1) คำบอกชื่อว่าเป็นเช็ค

เป็นรายการสำคัญที่ต้องมี เพื่อให้บุคคลที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับใ้ทราบว่า ความสัมพันธ์ของคู่กรณีทุกฝ่าย จะต้องเป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยเรื่องเช็ค หากปราศจากคำ ๆ นี้แล้วแม้ในตราสารนั้นจะมีรายการอื่นในอนุมาตรา 2 ถึง อนุมาตรา 7 ครบถ้วน ตราสารนั้นก็มิใช่เช็คตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย แต่ตามกฎหมายอังกฤษแม้จะไม่มีคำ ๆ นี้ แต่ถ้าหากมีรายการต่าง ๆ ตามกฎหมายครบถ้วน ก็ถือว่าเป็นเช็คแล้ว¹

(2) คำสั่งอันปราศจากเงื่อนไขให้ชำระเงินเป็นจำนวนแน่นอน

รายการนี้ต้องมี ผู้สั่งจ่าย (drawer) จะต้องออกคำสั่งให้ธนาคารจ่ายเงินจำนวนหนึ่งที่แน่นอนเท่านั้น จะสั่งให้จ่ายเป็นสิ่งของหรืออย่างอื่นนอกจากเงินไม่ได้ นอกจากนี้คำสั่งให้จ่ายเงินจะต้องไม่มีเงื่อนไขใด ๆ เลย

ในทางปฏิบัติที่พำนักอยู่ขณะนี้ เจ้าของเช็คซึ่งมีชื่ออยู่กับธนาคารบางรายระบุให้ธนาคารจ่ายเงินเมื่อให้ผู้รับเงินลงนามในใบรับที่แนบมากับเช็คด้วย โดยจะระบุข้อความนี้ไว้ที่คอนไต์ของเช็ค มีปัญหาว่า ข้อความเช่นนี้จะถือเป็นเงื่อนไข (Condition) ในการจ่ายเงินหรือไม่ หรือเป็นแค่เพียงคำแนะนำ (instruction) ให้ธนาคารปฏิบัติเท่านั้น

---

¹เฉลิม บงบุญเกิด, เช็คกฎหมายและการปฏิบัติ (พระนคร: โรงพิมพ์เฟื่องอักษร, 2510), หน้า 6

ในอังกฤษมีคดี¹ เกิดขึ้นคือ เช็คมียข้อความระบุว่า "ให้ลงนามในใบรับก่อนยื่น
เช็คให้จ่ายเงิน" (This receipt must be signed before presentment for payment)

ศาลตัดสินว่า ข้อความเช่นนี้ไม่ทำให้คำสั่งจ่ายเงินในเช็คมีเงื่อนไข แต่ข้อความ
นี้เป็นคำสั่งที่มีไปยังผู้รับเงินว่าต้องปฏิบัติอย่างไร ไม่ใช่คำสั่งที่มีไปยังธนาคารผู้จ่ายเงินตาม
เช็ค ดังนั้น ทรานซาร์ที่มีข้อความเช่นนี้จึงยังคงเป็นเช็คอยู่

เช็คที่มีลักษณะที่กล่าวข้างต้นมักพบอยู่เสมอ โดยเฉพาะในบริษัทใหญ่ ๆ ทั้งนี้ เพราะ
ใบรับนี้จะเป็นประโยชน์ในการจัดทำบัญชีของบริษัท แม้ข้อความดังกล่าวจะไม่ใช้คำสั่งที่มีไป
ยังธนาคาร อันจะทำให้คำสั่งจ่ายเงินตามเช็คมีเงื่อนไขก็ตาม แต่ข้อความเช่นนี้ก็ถือว่าเป็น
คำแนะนำของลูกค้า (ผู้สั่งจ่าย) ที่มีไปยังธนาคารซึ่งธนาคารจะปฏิบัติตามหรือไม่ก็ได้ แต่ถ้า
หากธนาคารไม่ทำตามคำแนะนำ (instruction) ของลูกค้า ก็อาจมีผลต่อธนาคารในแง่ว่า
ธนาคารได้จ่ายเงินไปโดยใช้ความระมัดระวังพอสมควรหรือไม่ (Reasonable care) ซึ่ง
ปัญหาเรื่องนี้จะกล่าวในบทต่อไป

(3) ชื่อหรือยี่ห้อและสำนักงานของธนาคาร

รายการนี้จำเป็นต้องมีเพื่อที่ผู้รับเงินหรือผู้ทรงจะได้ทราบได้ว่า จะต้องนำเช็คไป
ยื่นให้ธนาคารใดจ่ายเงินเมื่อเช็คถึงกำหนดที่ต้องจ่าย

(4) ชื่อหรือยี่ห้อของผู้รับเงินหรือคำจกแจงให้จ่ายเงินแก่ผู้ถือ

เช็คฉบับใดหากขาดรายการนี้ ถือว่าไม่สมบูรณ์เป็นเช็ค เกี่ยวกับชื่อผู้รับเงินนี้
ผู้สั่งจ่ายเช็คบางคนเขียนเช็คว่า "จ่ายเงินสดหรือตามคำสั่ง" (pay cash or order)
ซึ่งเมื่อนำมาพิจารณาความกฎหมายแล้ว จะไม่ปรากฏชื่อผู้รับเงิน ธนาคารไม่อาจจ่ายเงินได้
เนื่องจากไม่ปรากฏว่าใครเป็นผู้มีสิทธิรับเงินตามเช็ค ซึ่งเป็นปัญหาที่ธนาคารประสบอยู่บ่อย
ครั้ง เพื่อเป็นการแก้ปัญหาในเรื่องนี้ ธนาคารจึงได้พิมพ์แบบฟอร์มของเช็คเป็น "จ่าย...
หรือผู้ถือ" (pay... or bearer) ทั้งนี้เพราะหากผู้สั่งจ่ายเติมคำว่า "เงินสด" ลงไป

¹คดี Nathan V. Ogdens (1905)

ที่เช็คก็ใช้ได้ เพราะมีคำว่า "ผู้ถือ" อยู่ ซึ่งถือว่าเป็นเช็คสั่งจ่ายให้แก่ผู้ถือ (คำพิพากษาฎีกาที่ 2349/2519) เช็คบางฉบับผู้สั่งจ่ายบางกรมซื้อผู้รับเงินแล้ว แต่มิได้ขีดฆ่าคำว่า "หรือผู้ถือ" ออก มีปัญหาว่าเช็คนี้จะเป็นเช็คระบุชื่อหรือเช็คผู้ถือ มีคำพิพากษาฎีกาวินิจฉัยว่า เช็คที่มีลักษณะเช่นนี้ย่อมแสดงว่า ผู้สั่งจ่ายมีความประสงค์จะให้จ่ายเงินให้แก่ผู้ถือด้วย จึงถือว่าเป็นเช็คผู้ถือ ซึ่งสามารถโอนกันได้โดยแท้เพียงส่งมอบตามมาตรา 918 เท่านั้น

อย่างไรก็ดี เช็คที่ระบุว่า "จ่ายเงินสด หรือตามคำสั่ง" นี้ แม้จะไม่สมบูรณ์เป็นเช็คตามกฎหมาย แต่ในทางปฏิบัติของธนาคาร ธนาคารยอมจ่ายเงินให้ หากผู้สั่งจ่ายเป็นผู้มาขึ้นขอรับเงินเอง หรือผู้สั่งจ่ายเป็นผู้สละหนี้กลับมา (ในกรณีเรียกเก็บเงินผ่าน clearing house) หรือธนาคารจะจ่ายให้เฉพาะกับบุคคลที่ธนาคารรู้จักและเชื่อถือ ซึ่งธนาคารสามารถทวงถามได้ ถ้ามีปัญหาทางปฏิบัติในประเทศอังกฤษธนาคารจะจ่ายเงินตามตราสารเช่นนี้เสมอ ไม่ว่าจะยื่นขอรับเงินสดหรือโดยการเรียกเก็บผ่านสำนักหักบัญชี (clearing house) แม้จะมีคดีซึ่งศาลอังกฤษตัดสินไว้ว่า ตราสารเช่นนี้มิใช่เช็คก็ตาม² และไม่ถือว่าเป็นการจ่ายเงินให้แก่ผู้ถือ แม้ว่าทางปฏิบัติจะออกมาในลักษณะจ่ายเงินให้แก่ผู้ถือ

(5) สถานที่ใช้เงิน

มีไว้เพื่อให้ผู้ทรงสามารถนำเช็คไปติดต่อกับธนาคารให้ใช้เงินได้ถูกต้อง แต่แม้จะขาดรายการนี้ไป เช็คนั้นก็ยังสมบูรณ์อยู่ เพราะมาตรา 910 ประถมมาตรา 989 บัญญัติ ให้ถือภูมิลำเนาของผู้สั่งจ่ายเป็นสถานที่ใช้เงิน ปัญหาเรื่องเช็คขาดรายการนี้ในทางปฏิบัติไม่ค่อยมี ทั้งนี้ เพราะแบบพิมพ์เช็คของธนาคารได้ระบุสำนักงานของธนาคารผู้จ่ายไว้แล้ว

(6) วันและสถานที่ออกเช็ค

เช็คเป็นตั๋วเงิน ที่ผู้สั่งจ่ายสั่งให้ธนาคารใช้เงินเมื่อทวงถาม ดังนั้นวันที่ผู้รับเงินหรือผู้ทรงจะทวงถามให้ธนาคารใช้เงินตามเช็คได้ ก็คือวันที่ระบุในเช็คนั้น

¹ สาราญ กัลยาณรุจ, ย่อคำพิพากษาบางเรื่องเกี่ยวกับธนาคาร และตั๋วเงิน
ระหว่าง ร.ศ. 128 ถึง พ.ศ. 2518 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิมพ์เนต, 2520) หน้า 42

² คดี North and South Insurance Corporation V. National Provincial Bank Ltd. (1935).

กฎหมายบังคับให้ผู้ส่งจ่ายต้องเขียนวันที่ในเช็คให้ตรงกับวันที่ออกเช็ค แต่ในทางปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้เช็ค ผู้ส่งจ่ายบางรายใช้เช็คในทางย้อนชำระหนี้ออกไป ดังนั้นจึงมีการเขียนเช็คลงวันที่ล่วงหน้าให้แก่กันขึ้น ซึ่งตามกฎหมายก็ถือว่าเป็นเช็คที่สมบูรณ์ หากมีรายการอื่น ๆ ครบถ้วนตามที่กฎหมายกำหนดไว้ในเรื่องเช็ค ซึ่งเรื่องนี้มีคำพิพากษาศาลฎีกาตัดสินไว้ว่า เช็คลงวันที่ล่วงหน้าไม่มีกฎหมายบัญญัติว่าไม่สมบูรณ์ เพียงแต่ธนาคารจะยังไม่จ่ายเงินตามเช็คจนกว่าจะถึงวันที่ที่ลงในเช็คดังกล่าว¹

ตามกฎหมายอังกฤษใน Bills of Exchange Act, 1882 มาตรา 13(3) บัญญัติรับรองเรื่องเช็คลงวันที่ล่วงหน้าไว้ชัดเจนว่าเป็นตัวเงินที่ถูกก้องตามกฎหมายดังนี้

"A bill is not invalid by reason only that it is anti - dated or post - dated, or that it bears date on a Sunday"

ในเรื่องวันที่ในเช็คนี้ แม้ในขณะที่ผู้ส่งจ่ายเขียนเช็ค จะไม่ลงวันที่ไว้ เช็คนั้นก็ยังคงใช้ได้ตามกฎหมาย เนื่องจากมาตรา 910 วรรคท้าย ประกอบมาตรา 989 บัญญัติว่า "ถ้ามิได้ลงวันออกเช็ค ผู้ทรงโดยชอบด้วยกฎหมายคนใดคนหนึ่ง ทำการโดยสุจริตจะจกวันที่ถูกก้องแท้จริงลงก็ได้" ดังนั้นหากผู้ส่งจ่ายมิได้เขียนวันที่ลงในเช็ค ผู้ทรงโดยชอบด้วยกฎหมาย (ตามมาตรา 904) จะเป็นผู้ลงวันที่ในเช็คได้ แก่วันที่ที่ลงนั้นต้องเป็นวันที่ที่ผู้ส่งจ่ายประสงค์จะให้มีการจ่ายเงินตามเช็ค ซึ่งผู้ทรงจะก้องลงวันที่ในเช็คไปตามที่ได้รับมอบหมาย

สถานที่ออกเช็ค

กำหนดไว้เพื่อแสดงว่า เช็คนั้นออกจากสถานที่ใด เป็นสถานที่ที่อยู่ในเมือง (จังหวัด) เกี่ยวกับสถานที่ใช้เงินหรือไม่ ซึ่งจะมีผลโยงไปยังมาตรา 990 อย่างไรก็ตามแม้จะไม่มีภาระบงสถานที่ออกเช็คไว้ ก็ถือว่าเช็คนั้นออก ณ ภูมิลำเนาของผู้ส่งจ่าย ตามมาตรา 910 วรรคสี่ ประกอบมาตรา 989

(7) ลายมือชื่อผู้ส่งจ่าย

ลายมือชื่อผู้ส่งจ่ายเป็นรายการสำคัญที่ขาดมิได้ เพราะตราปากที่ผู้ส่งจ่ายยังมีได้ลงลายมือชื่อ แม้ตราสารนั้นจะมีรายการอื่น ๆ ครบถ้วน ก็ยังไม่มัลักษณะเป็นเช็ค เกี่ยวกับลายมือชื่อผู้ส่งจ่ายนี้ จะต้องเป็นไปตามมาตรา 900 วรรคสอง ซึ่งมีบัญญัติว่า "ถ้าลงเพียงแต่

เครื่องหมายอย่างหนึ่งอย่างใด เช่น แงงโค หรือลายพิมพ์นิ้วมือ อ้างเอาเป็นลายมือชื่อใน
ตั๋วเงิน ถึงแม้ว่าจะมีพยานลงชื่อรับรองก็ตาม ก็ทำให้ผลเป็นลายมือชื่อในตั๋วเงินไม่"

เมื่อเป็นเช่นนี้ การลงลายพิมพ์นิ้วมือหรือแกงโค โดยมีพยานลงลายมือชื่อรับรอง
สองคน ซึ่งตามมาตรา 9¹ ให้ถือเสมือนว่าเป็นการลงลายมือชื่อแล้ว ไม่อาจนำมาใช้ในเรื่อง
ตั๋วเงินได้ แต่อย่างไรก็ตาม มาตรา 900 วรรคสองนี้ มิได้ใช้เฉพาะกับลายมือชื่อผู้สั่งจ่าย
เท่านั้น แต่ให้ใช้กับลายมือชื่อทุกชนิดในเช็ค ที่จะต้องรับผิดชอบเพื่อความในเช็คนั้น การที่
มาตรา 900 วรรคสอง บัญญัติไว้เช่นนี้ ก็โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้เฉพาะผู้ที่อ่านหนังสือออก
เท่านั้น เข้ามาเกี่ยวข้องกับเช็ค²

1.3 ทราสารอย่างอื่นที่คล้ายคลึงกับเช็คตามกฎหมายต่างประเทศ

ตั๋วเงินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มีเพียง 3 ชนิด คือ ตั๋วแลกเงิน ตั๋ว
สัญญาใช้เงินและเช็ค โดยเฉพาะเช็คได้มีการจำแนกออกเป็นชนิดต่าง ๆ ทั้งนี้ แล้วแต่วัตถุประสงค์
ประสงค์ในการใช้ ซึ่งเกี่ยวกับรายละเอียดในเรื่องประเภทของเช็คจะกล่าวในหัวข้อถัดไป

ในต่างประเทศยังมีการใช้ทราสารซึ่งคล้ายคลึงกับเช็คกันอย่างแพร่หลาย ที่ว่า
คล้ายคลึงกับเช็ค ก็เนื่องจากทราสารนั้นธนาคารเข้ามาเกี่ยวข้อง เป็นคู่สัญญาในทราสารนั้น ๆ
ด้วย สำหรับตามกฎหมายไทย หากทราสารใดที่ออกโดยธนาคารหรือบุคคลธรรมดา สั่งให้
ธนาคารใช้เงินให้แก่ผู้รับเงินหรือผู้ถือ ความจำนวนที่ระบุในทราสารนั้นแล้ว ทราสารชนิดนี้มัก
จะเป็นเช็ค ตามกฎหมายอังกฤษมีทราสารบางอย่างซึ่งลูกค้าของธนาคารเป็นผู้ออก ทราสาร
นั้นประสงค์ที่จะให้ธนาคารเป็นผู้จ่ายเงินให้แก่บุคคลผู้ทรงทราสารนั้น หรือทราสารที่ออกโดย
ธนาคาร โดยธนาคารเป็นทั้งผู้สั่งจ่ายและผู้จ่ายในขณะเดียวกัน ทราสารเหล่านี้มิใช่เช็ค
แต่กฎหมายก็บัญญัติให้ความคุ้มครองแก่ธนาคารผู้จ่ายเงินตามทราสารนั้น หากธนาคารจ่ายเงิน
โดยสุจริต ความปกติทางการค้าของธนาคาร ซึ่งธนาคารไม่ต้องรับผิดชอบใด ๆ ทั้งสิ้น และหาก

¹มาตรา 9 วรรคสามบัญญัติว่า "ลายพิมพ์นิ้วมือ แงงโค หรือเครื่องหมายอื่นทำนอง
เช่นว่านั้นก็ ห้ามลงในเอกสาร หากมีพยานลงลายมือชื่อรับรองไว้ด้วยสองคนแล้ว ท่านว่าเสมอ
กับลงลายมือชื่อ"

²เฉลิม ยงบุญเกิด, เช็ค กฎหมายและการปฏิบัติ, หน้า 23

ธนาคารเป็นตัวแทนเรียกเก็บเงินตามตราสารนั้น ถ้าธนาคารกระทำไปโดยสุจริตและปราศจากความประมาทเลินเล่อ ธนาคารก็ไม่ต้องรับผิดชอบเช่นกัน¹ ในที่นี้จะขอยกตัวอย่างตราสารที่คล้ายคลึงกับเช็ค ดังนี้

1. Bank - Notes เป็นตั๋วสัญญาใช้เงิน ซึ่งออกโดยธนาคารให้จ่ายเงินตามคำสั่ง (ของธนาคาร) หรือให้แก่ผู้ถือ bank - note นี้ เทียบได้กับเงินสดที่ใช้ในวงการค้า ในอังกฤษ ผู้ที่จะออก bank - note ได้ก็คือ Bank of England² ความรับผิดของคู่สัญญาในตั๋วเงินตาม Bills of Exchange Act, 1882 เป็นอย่างไรก็นำมาใช้กับ bank - notes ด้วย หากมีการปลอมแปลงเกิดขึ้นผู้โอนย่อมจะต้องรับผิดชอบกับผู้รับโอน ตามมาตรา 58(3) ของ Bills of Exchange Act, 1883³ ซึ่งในอนุมาตรา 3 นี้ คำว่า "Bills" ย่อมหมายความถึง bank - notes ด้วย⁴

2. Bankers' drafts⁵ คือ draft ที่ออกโดยธนาคารสั่งให้ธนาคาร (เกี่ยวกับ) จ่ายเงินให้แก่ผู้รับเงินตามคำสั่ง เช่น ธนาคารสาขาหนึ่งออก banker's draft สั่งให้ธนาคารอีกสาขาหนึ่ง หรือสำนักงานใหญ่ให้จ่ายเงินตามคำสั่งนั้น banker's draft ไม่อาจออกให้แก่ผู้ถือได้ ทั้งนี้ เพราะจะกลายเป็น bank - note ไป เมื่อพิจารณาถึงลักษณะของ

¹ดู Cheques Act, 1957 มาตรา 1, 4 และ 5

²การออก bank - notes เป็นไปตาม Currency and Bank Notes Act, 1954

³มาตรา 58(3) ของ Bills of Exchange Act, 1882 บัญญัติว่า

"A transferor by delivery who negotiates a bill thereby warrants to his immediate transferee being a holder for value that the bill is what is purports to be, that he has a right to transfer it, and that at the time of transfer he is not aware of any fact which renders it valueless

⁴C.B. Drover and R.W.B. Bosley, Sheldon's Practice and Law of Banking, 10th ed. (London : Macdonald and Evans Ltd., 1974) p. 138.

⁵ออกโดย Bank Charter Act, 1884 มาตรา 10 และ 11

banker's draft แล้ว จะเห็นว่าคล้ายคลึงกับเช็คมาก โดยเฉพาะ Cashier's order
Cheque แต่ความกฎหมายตั๋วเงินของอังกฤษ ค.ศ. 1882 (Bills of Exchange, 1882)
ไม่ถือว่า banker's draft เป็นเช็คเพราะตราสารชนิดนี้ผู้สั่งจ่ายและผู้จ่ายเงินเป็นบุคคล
คนเดียวกัน ซึ่งขัดกับลักษณะของเช็ค ตาม Bills of Exchange Act, 1882 ในมาตรา 3
และ 73 ซึ่งจะต้องเป็นการสั่งจ่ายโดยบุคคลหนึ่งให้บุคคลอีกคนหนึ่ง เป็นผู้จ่ายเงิน¹

ถึงแม้ banker's draft จะมีใช้เช็คก็ตาม แต่พระราชบัญญัติเช็ค 1957 ของ
อังกฤษ (Cheques Act, 1957) ในมาตรา 1 และ 4 ก็ให้ความคุ้มครองแก่ธนาคาร
ผู้จ่ายและเรียกเก็บเงินตาม banker's draft ที่มีการชื่กร่อมในกรณีที่ตราสารชนิดนี้ไม่ว่า
จะมีการสลักหลังขาดสายหรือมีการสลักหลังผิดปรกติหรือไม่² สำหรับ banker's draft
ที่ไม่มีการชื่กร่อม หากมีการสลักหลังปลอมแล้วธนาคารจ่ายเงินไป ธนาคารจะได้รับความ
คุ้มครองตามกฎหมายตั๋วเงิน (Bills of Exchange Act, 1882) ในมาตรา 60 หรือไม่
ในเรื่องนี้ได้มีกฎหมายพิเศษที่ให้ความคุ้มครองแก่ธนาคารผู้จ่ายแล้ว ตาม Stamp Act, 1853
มาตรา 19

3. Bankers' payment คือ draft ซึ่งออกโดยธนาคารหนึ่งให้จ่ายเงินแก่
อีกธนาคารหนึ่ง bankers' payment จะใช้ในการโอนหักบัญชี ระหว่างธนาคารนั้น กล่าวคือ
เมื่อธนาคารรับเช็คของลูกค้ามาเพื่อเรียกเก็บแทน แต่ละธนาคารก็จะนำเช็คที่ได้มาหักบัญชีกัน
ที่สำนักหักบัญชี (clearing house) เมื่อหักบัญชีกันแล้ว คงเหลือยอดเงินซึ่งธนาคารหนึ่ง
อาจเป็นลูกหนี้อีกธนาคารหนึ่ง ธนาคารที่เป็นลูกหนี้ก็จะออกตราสารชนิดนี้ให้แก่ธนาคารที่เป็น
เจ้าหนี้ เพื่อชำระหนี้ต่อกัน³

4. Dividend Warrants คือ draft ซึ่งออกโดยบริษัทหนึ่ง (ซึ่งเป็นลูกค้าน
ของธนาคาร) สั่งให้ธนาคารจ่ายเงินให้แก่ผู้รับเงินเพื่อเป็นเงินปันผลจากบริษัทแก่ผู้ถือหุ้นหาก

¹ "... addressed by one person to another"

² C.B. Drovers and R.W.B. Bosley, Sheldon's Practice and Law of Banking, p.139.

³ Ibid, p.140.

dividend warrant ฉบับใด ซึ่งบริษัทออกมากับรูปแบบของเช็คแล้ว ก็ถือว่าเป็นเช็คซึ่งจะต้องนำพบนิติของกฎหมายในเรื่อง เช็คไปใช้บังคับ แต่ถ้าออกมาในรูปแบบตราสารอื่นซึ่งมีใช้เช็คแล้ว บพบนิติของกฎหมายในเรื่องเช็ค ก็ไม่อาจครอบคลุมถึง

มีคดีของอังกฤษเรื่องหนึ่ง ซึ่งศาลไค้ตัดสินเกี่ยวกับตราสารชนิดนี้ไว้ว่า¹

"เอกสารเงินปันผล (dividend warrant) ที่มีถ้อยคำว่า "เอกสารนี้จะต้องลงนามโดยผู้รับเงินและนำไปยื่นต่อธนาคารเพื่อรับเงิน เอกสารนี้จะนำไปขึ้นเงินไม่ได้ หลังจากพ้นกำหนด 3 เดือน นับจากวันที่ออกเอกสารนี้ เว้นแต่จะได้รับความเห็นชอบจากเลขานุการ" เอกสารนี้ถือว่าเป็นเช็ค"

มีปัญหาว่า dividend warrant จะมีการชื่กร่อมเหมือนเช็คหรือตราสารอื่น ๆ ที่กล่าวข้างต้นได้หรือไม่ ในเรื่องนี้ มาตรา 95 ของพระราชบัญญัติกั้วเงิน ค.ศ. 1882 (Bills of Exchange Act, 1882) บัญญัติไว้โดยชัดแจ้งว่า มีการชื่กร่อมได้ ทั้งนี้ ทั้งธนาคารผู้จ่ายและธนาคารที่เรียกเก็บ ก็จะได้รับกำรคุ้มครองในปัญหาเกี่ยวกับการสลักหลังบนตราสารนี้ เช่นเดียวกับตราสารอื่นข้างต้น ทั้งนี้ โดยผลของมาตรา 4 ของพระราชบัญญัติเช็ค ปี 1957²

อนึ่ง สำหรับปัญหาว่าการชื่กร่อมคืออะไร จะใช้กับตราสารใดได้บ้างและจะมีผลอย่างไรในทางกฎหมายนั้น จะกล่าวในบทต่อไป

1.4 ความสัมพันธ์ระหว่างธนาคารกับผู้สั่งจ่าย และผู้รับเงิน

ตามที่กล่าวในหัวข้อข้างต้นแล้วว่า คู่กรณีในเช็ค มีอยู่ 3 ฝ่ายด้วยกัน คือ

1. ผู้สั่งจ่าย
2. ธนาคาร
3. ผู้รับเงิน

¹คดี Thairlwall V.G.N. Railway Co. Ltd. (1910)

²Ibid.

แต่ถ้าพิจารณาในมาตราข้อ ๆ ไป ในกฎหมายเรื่องเช็ค โดยเฉพาะเรื่องเช็ค
ชื่กร่วมนั้น นอกจากจะมีการกล่าวถึงกรณีทั้ง 3 ฝ่าย คือ ผู้สั่งจ่าย ธนาคาร และผู้รับ
เงินแล้ว ยังมีบุคคลอีกคนหนึ่งเข้ามาเกี่ยวข้องกับเรื่องเช็คด้วย คือ "เจ้าของเช็คที่แท้จริง"
(The true owner of the cheque) (กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและพาณิชย์มาตรา 997, 1000)

ตัวอย่างเช่น

ก. สั่งจ่ายเช็คฉบับหนึ่ง ระบุให้ ข. เป็นผู้รับเงิน ข. สลักหลังเช็คเขียนให้ ค.
แต่ยังไม่ทันได้ส่งมอบให้แก่ ค. มีผู้ขโมยเช็คไปจาก ข. แล้วปลอมลายมือชื่อ ค. สลักหลังให้
แก่ตนเอง แล้วนำเช็คไปขึ้นเงินที่ธนาคาร หรือฝากเข้าบัญชีของตนเองที่ธนาคาร ให้ธนาคาร
เป็นตัวแทนเรียกเก็บ หากปรากฏว่าธนาคารผู้จ่ายได้จ่ายเงินไปด้วยความประมาทเลินเล่อ
ชดเชยตามบัญญัติของกฎหมายในเรื่องการจ่ายเงินของธนาคารแล้วทักบัญชีของผู้สั่งจ่ายธนาคาร
ที่จ่ายเงินไปนั้นต้องรับผิดชอบหรือไม่? ถ้าผู้สั่งจ่ายเช็คหรือก่อนาย ข. ผู้รับเงิน หรือก่อน
นาย ค. ผู้ที่ นาย ข. ระบุชื่อสลักหลังเช็คโอนให้ กับในกรณีที่ผู้สั่งจ่ายออกเช็คแล้วยังไม่ทัน
ได้ส่งเช็คไปถึงมือผู้รับเงิน เช็คนั้นหายไปหรือมีผู้ได้ไปโดยทุจริต สลักหลังหรือปลอมลายมือชื่อ
ผู้รับเงิน แล้วนำไปฝากเข้าบัญชี มีปัญหาว่าใครคือเจ้าของเช็คที่แท้จริง (The true owner
of the cheque) ซึ่งมีอำนาจฟ้องเรียกเงินคืนจากผู้ที่ไม่รับเงินตามเช็คได้

จากปัญหาที่ยกตัวอย่างข้างต้น จะเห็นว่า ในบางครั้งกรณีในเช็คมีใครบ้างก็จำกัดอยู่
แค่เพียงผู้สั่งจ่าย ธนาคาร ผู้รับเงิน ความที่กล่าวมาเบื้องต้น หากแต่ยังมีเจ้าของเช็คที่
แท้จริงเข้ามาเกี่ยวข้องกับคดี ปัญหาว่าใครคือเจ้าของเช็คที่แท้จริง และธนาคารผู้จ่าย
(paying bank) ธนาคารผู้เรียกเก็บเงิน (collecting bank) จะต้องรับผิดชอบ
อย่างไรต่อเจ้าของเช็คที่แท้จริง จะกล่าวในบทถัดไป

ในหัวข้อนี้ จะพิจารณาดังปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างธนาคารกับผู้สั่งจ่าย ว่าเป็น
ไปตามกฎหมายเรื่องใด และระหว่างธนาคารกับผู้รับเงินว่ามีความสัมพันธ์กันตามกฎหมาย
หรือไม่อย่างไร

1. ความสัมพันธ์ในทางกฎหมายระหว่างธนาคารกับผู้สั่งจ่าย

การที่ผู้สั่งจ่ายจะเช็คเป็นคำสั่งของตน สั่งให้ธนาคารจ่ายเงินให้แก่ผู้รับเงินได้ จำเป็นจะต้องมีการตกลงเปิดบัญชีกับธนาคาร ซึ่งผู้สั่งจ่ายก็จะกลายเป็นลูกค้าของธนาคาร ซึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ใช้คำว่า "ผู้เคยก้า"

การเปิดบัญชีกับธนาคารเพื่อใช้เช็คนี้ จำเป็นต้องเป็นบัญชีประเภท "กระแสรายวัน" ซึ่งผู้ขอเปิดบัญชีจะต้องดำเนินการตามวิธีการของธนาคาร และลงนามในเอกสารต่าง ๆ เอกสารที่ผู้เคยก้าลงนามนี้ ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างธนาคารกับผู้สั่งจ่าย (ผู้เคยก้า) โดยเฉพาะคำขอเปิดบัญชีกระแสรายวัน¹ ความสัมพันธ์ระหว่างธนาคารกับผู้สั่งจ่าย จะเป็นไปตามกฎหมายในเรื่องใดก็อยู่ที่การพิจารณาสัญญาเปิดบัญชีฝากกระแสรายวัน² และขึ้นกับข้อเท็จจริง ที่ผู้สั่งจ่ายได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับธนาคาร ซึ่งผู้สั่งจ่ายได้มาเปิดบัญชี ซึ่งเมื่อพิจารณาข้อเท็จจริงนั้นแล้ว อาจจะแยกให้เห็นถึงความสัมพันธ์ดังกล่าวได้ใน 3 รูปแบบ ของสัญญาต่อกัน โดยมีความเห็นว่าปรับเข้าเอกเทศสัญญาต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. เป็นสัญญาฝากทรัพย์ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 657 และวิธีเฉพาะการฝากเงิน ตามมาตรา 672 ทั้งนี้ เพราะในขณะที่เปิดบัญชี ผู้สั่งจ่าย (ลูกค้าของธนาคาร) จะต้องนำเงินจำนวนหนึ่ง ฝากไว้ในบัญชีกระแสรายวันที่ธนาคาร และธนาคารจะจ่ายเงินเมื่อลูกค้าออกคำสั่งมาในรูปเช็ค ให้ธนาคารจ่ายเงินให้แก่ผู้ทรงเช็ค เมื่อพวงถาม (On demand) ในลักษณะเช่นนี้ ธนาคารย่อมจะมีฐานะเป็นลูกหนี้ (debtor) ส่วนลูกค้าหรือผู้สั่งจ่าย มีฐานะเป็นเจ้าหนี้ (creditor) นอกจากนี้ธนาคารผู้รับฝากยังสามารถเอาเงินที่รับฝากนั้นออกให้ลูกค้ารายอื่นกู้ยืมได้ โดยธนาคารผู้รับฝากไม่จำเป็นต้องส่งเงินคืนแก่เจ้าของ เป็นอันเดียวกันกับที่ฝาก เพียงแต่ธนาคารจะต้องคืนเงินให้ผู้ฝากครบจำนวนที่ฝาก

¹ เมื่อลูกค้าลงนามในเอกสารนี้แล้ว ธนาคารตกลงให้เปิดบัญชีตามคำขอได้ ก็เกิดสัญญาเปิดบัญชีฝากกระแสรายวัน

² อัมพร ๗ ตะกั่วทุ่ง, คำอธิบายกฎหมายลักษณะตั๋วเงิน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรุงสยามการพิมพ์, 2524) หน้า 244

เท่านั้น หากธนาคารไม่คืนเงินโดยปราศจากเหตุผลอันสมควร ธนาคารจะฟ้องตกเป็นผู้ผิดสัญญา ซึ่งผู้ฝากเงินสามารถฟ้องบังคับให้ชำระเงินได้

เมื่อ เป็นสัญญาฝากทรัพย์แล้ว ธนาคารในฐานะผู้รับฝากเงินจะต้องมีหน้าที่ระมัดระวัง ดูแลรักษาเงินที่รับฝาก จึงต้องเป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 659 วรรคสาม ที่ว่า "ถ้าและผู้รับฝากเป็นผู้มีวิชาชีพเฉพาะกิจการค้าขายหรืออาชีพอย่างหนึ่งอย่างใด ก็จำต้องใช้ความระมัดระวังและใช้มือเท้าที่เป็นธรรมดาจะต้องใช้และสามารถจะใช้ในกิจการค้าขาย หรืออาชีพอย่างนั้น" เพราะฉะนั้น ธนาคารจึงต้องหมั่นตรวจสอบความเคลื่อนไหวในบัญชีของผู้เค้าย (Customer) ในทางปฏิบัติ ธนาคารจะส่งยอดจ่ายรายงานการฝากเงิน (bank statement) ไปให้ลูกค้าตรวจสอบทุกเดือน เพื่อให้ลูกค้ามีโอกาสหักทวงยอดเงิน หากมีการผิดพลาดขึ้น ในขณะเดียวกัน หากมีการนำเช็คของลูกค้ามาขึ้นเงินสดหรือเรียกเก็บ ธนาคารก็จะตรวจสอบลายมือชื่อในเช็คว่าเป็นเหมือนกับตัวอย่างลายมือชื่อที่ลูกค้ามอบไว้ให้แก่ ธนาคารหรือไม่ กฎหมายในเรื่องตั๋วเงินไม่ให้ความคุ้มครองแก่ธนาคารเลย หากธนาคารได้จ่ายเงินไปตามเช็คที่มีลายมือชื่อผู้สั่งจ่ายปลอม ทั้งนี้ เพราะธนาคารจะต้องปฏิบัติตามคำสั่งของลูกค้าเท่านั้น หากลายมือชื่อผู้สั่งจ่ายปลอมก็มีคำสั่งของลูกค้า ธนาคารจึงไม่อาจหักบัญชีของลูกค้าได้ ในความเห็นนี้ มีคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับสมบูรณ์ คือ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2924/2522

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2924/2522 นายประสมสุข ศิริจิตร โจทก์ บริษัท ธนาคาร
กสิกรไทย จำเลย

วินิจฉัยว่า ธนาคารจำเลยเป็นผู้รับฝากเงินเป็นอาชีพ โดยหวังผลประโยชน์ใน บำเหน็จค่าฝาก หรือจากการเอาเงินฝากของผู้ที่ฝากไปแสวงหาประโยชน์ มีหน้าที่ตามกฎหมาย จะต้องใช้ความระมัดระวังและความรู้ความชำนาญเป็นพิเศษ ตรวจสอบลายมือชื่อผู้สั่งจ่าย ว่า เหมือนลายมือชื่อที่ให้ตัวอย่างไว้กับธนาคารหรือไม่ หากเห็นว่าลายมือชื่อผู้สั่งจ่าย ไม่เหมือน ตัวอย่างที่ให้ไว้ ธนาคารจำเลยก็ชอบที่จะปฏิเสธการจ่ายเงิน ฉะนั้น การที่จำเลยได้จ่าย หรือหักบัญชีเงินฝากของโจทก์ให้บุคคลอื่นไป ถือว่าเป็นความประมาทของจำเลย จำเลยต้อง รับผิดชอบโจทก์

2. เป็นสัญญาตั๋วการตัวแทน โดยพิจารณาจากในกรณีที่ลูกค้าของธนาคารนำเช็ค มาสลักหลังมอบให้ธนาคาร เป็นตัวแทนเรียกเก็บเงินตามเช็คจากธนาคารที่ระบุในเช็คนั้นให้

แก่คน ทางปฏิบัติธนาคารจะต้องชี้แจงรายละเอียดเช็คนั้นให้แก่ตนเองและส่งไปเรียกเก็บ โดยมีการหักบัญชีระหว่างกันที่สำนักหักบัญชี (clearing house) สำหรับประเทศไทย clearing house คือธนาคารแห่งประเทศไทย การที่ธนาคารทำหน้าที่ส่งเช็คนั้นไปเรียกเก็บถือได้ว่าธนาคารทำหน้าที่เป็นตัวแทนของลูกค้า ดังนั้นหากธนาคารจงใจหรือประมาทเลินเล่อเป็นเหตุให้เช็คนั้นหายไป ซึ่งทำให้ลูกค้าได้รับความเสียหาย ธนาคารจะต้องรับผิดชอบต่อลูกค้า ในความเห็นนี้ มีคำพิพากษาศาลฎีกาสนับสนุน คือคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1725 - 1726/2506 และ 1587/2523

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1725 - 1726/2506 นายเล่ง ชูชาม หรือ ชาม แซ่เล่ง โจทก์ ธนาคารนครหลวงไทย จำกัด สาขาขอนแก่นที่ 1, นายบรรหาร อธิรัตน์ ที่ 2 จำเลย

การที่ธนาคารจำเลย เรียกเก็บเงินตามเช็คที่โจทก์นำฝากเข้าบัญชีของโจทก์ไม่ได้ และมีได้แจ้งให้โจทก์ทราบภายในเวลาอันสมควรแก่หน้าที่ตัวแทนนั้น หากปรากฏว่า ถึงอย่างไรลูกหนี้ตามเช็คก็สามารถชำระหนี้ได้เพียงร้อยละ 50 แล้ว ย่อมจะถือว่า จำเลยทำให้โจทก์เสียหายมากกว่านี้ไม่ได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1587/2523 บริษัท ธนาคารกสิกรไทย จำกัด โจทก์ นายกิมเม้ง พิมูลสุข จำเลย

การที่ธนาคารโจทก์เรียกเก็บเงินตามเช็คของจำเลย เป็นการทำให้ในฐานะตัวแทน เพื่อเรียกเก็บเงินตามเช็คฉบับนั้นเท่านั้น

มีปัญหาว่า ในกรณีที่ผู้สั่งจ่ายออกเช็คให้บุคคลอื่นนำมาขึ้นเงินที่ธนาคาร การที่ธนาคารจ่ายเงินไปตามคำสั่ง (เช็ค) ของลูกค้านี้ ธนาคารจ่ายเงินไปในฐานะใด ข้อนี้เห็นว่า ธนาคารน่าจะเข้าไปในฐานะผู้รับมอบจากลูกค้า (Mandatory) ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะธนาคาร จะจ่ายเงินได้เฉพาะกรณีมีคำสั่ง (เช็ค) ที่ออกโดยลูกค้ามายื่นต่อธนาคารเท่านั้น และธนาคาร ยังต้องมีหน้าที่ตรวจสอบลายมือชื่อของผู้สั่งจ่ายว่าถูกต้องตรงกับตัวอย่างลายมือชื่อที่ลูกค้าให้ไว้ ต่อธนาคารหรือไม่ นอกจากนี้ถ้าหากมีคำสั่งของลูกค้าห้ามมิให้ธนาคารจ่ายเงินตามเช็คแก่ผู้รับเงิน (stop - payment) ตามมาตรา 992(1) ธนาคารจะต้องปฏิบัติตามคำสั่งของ ลูกค้าอย่างเคร่งครัด ธนาคารไม่มีอำนาจใช้ดุลพินิจในการพิจารณาผ่อนผันจ่ายเงินไปให้แก่

ผู้รับเงินเหมือนค้ำประกัน ตามมาตรา 991 หากธนาคารป่าวเป็นคำสั่งของลูกค้ำ ธนาคารจะต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ในกรณีที่ธนาคารต้องปฏิบัติตามคำสั่งอันเป็นลายลักษณ์อักษรของลูกค้ำ (เช็ค) ธนาคารจึงปฏิบัติไปในฐานะผู้รับมอบอำนาจ¹

3. เป็นสัญญาบัญชีเดินสะพัด ตามมาตรา 856² ซึ่งมีใจเรื่องการกู้ยืมเงิน ตามคำแปลประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ภาษาอังกฤษ³ สัญญาบัญชีเดินสะพัดใช้คำว่า Current account ในการใช้เช็คสั่งจ่ายเงินจากธนาคาร ลูกค้ำจำเป็นต้องมีการเปิดบัญชีกระแสรายวันกับธนาคารก่อน บัญชีเงินฝากกระแสรายวันนี้เป็นข้อตกลงระหว่างคู่สัญญา คือธนาคารผู้รับฝากเงิน และเจ้าของบัญชีตกลงให้ผู้ฝากมีสิทธิที่จะเขียนเช็คถอนเงินจากธนาคารเมื่อใดก็ได้ ในลักษณะเช่นนี้ ธนาคารจะมีฐานะเป็นลูกหนี้ ส่วนลูกค้ำจะมีฐานะเป็นเจ้าของธนาคาร ซึ่งถ้าเป็นเพียงเท่านั้น สัญญาดังกล่าวก็มิได้มีลักษณะเป็นสัญญาบัญชีเดินสะพัดแต่อย่างใด

¹เจลิม ประจวบเหมาะ, "กฎหมายการธนาคาร" บทบัญญัติ 28 (เมษายน - มิถุนายน 2514) : 323.

²มาตรา 856 บัญญัติว่า "สัญญาบัญชีเดินสะพัดนั้น คือสัญญาซึ่งบุคคลสองคนตกลงกันว่าสืบทัดกันไป หรือในช่วงเวลากำหนดอันใดอันหนึ่ง ให้ตัดทอนบัญชีหนึ่งทั้งหมดหรือบางส่วนอันเกิดขึ้นแต่กิจการในระหว่างเขาทั้งสองนั้นหักกลบลบกัน และคงชำระแก่ส่วนที่เป็นจำนวนคงเหลือโดยคุณูปการ"

³Section 856 "A Contract of current account is one in which two persons agree that henceforth or for a determinate period the amount of all or some only of the obligations arising from transactions between them shall be set off and that the balance only shall be paid."

เพราะไม่มีการตกลงที่จะหักถอนบัญชีกัน เว้นแต่มีข้อตกลงระหว่างลูกค้ากับธนาคาร โดยธนาคารยอมให้ลูกค้าเบิกเงินเกินบัญชี¹ ในทางปฏิบัติของธนาคารในปัจจุบัน ในเอกสารคำขอเปิดบัญชีกระแสรายวัน ซึ่งลูกค้าลงนามมอบให้ธนาคารไว้เป็นหลักฐานจะระบุข้อความไว้ชัดเจนว่า ในกรณีที่ผู้ฝากเงินกระแสรายวันออกเช็คสั่งจ่ายมีเงินในบัญชีไม่พอจ่าย ถ้าธนาคารผ่อนผันจ่ายเงินตามเช็คให้ไป ให้ถือว่าผู้ฝากยอมรับผิดชอบที่จะจ่ายเงินส่วนที่เกินคืนให้ธนาคาร เสมือนหนึ่งได้ร้องขอเบิกเงินเกินบัญชีกับธนาคาร² ในกรณีเช่นนี้ ธนาคารและผู้สั่งจ่าย (ลูกค้า) ต่างก็จะมีโอกาสเป็นเจ้าของและลูกหนี้ ซึ่งกันและกัน และจะมีการหักถอนบัญชีระหว่างกัน ซึ่งเข้าลักษณะของสัญญาบัญชีเกินสละพัก หากเป็นเช่นนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างธนาคารกับผู้สั่งจ่าย ก็จะเป็นไปคามกฎหมายเรื่องสัญญาบัญชีเกินสละพัก ซึ่งความเห็นนี้มีคำพิพากษาศาลฎีกาสนับสนุนไว้ดังนี้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1837/2524 บริษัท ธนาคารเอเชีย จำกัด โจทก์
 ห้างหุ้นส่วนจำกัด กิจทวี กับพวก จำเลย

การฝากเงินกระแสรายวัน ถ้าไม่ตกลงเบิกเงินเกินบัญชี หรือไม่มีระเบียบการบัญชีเงินฝากประกอบแล้ว ธนาคารไม่จ่ายเงินเกินบัญชีฝาก แต่จำเลยได้รับและทราบระเบียบการบัญชีเงินฝากกระแสรายวันของธนาคารโจทก์อยู่แล้ว จึงยินยอมเข้าผูกพันกับโจทก์ด้วยการขอเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวัน เมื่อจำเลยสั่งจ่ายเช็คถอนเงินเกินกว่าจำนวนเงินที่จำเลยมีอยู่ในบัญชี และโจทก์ได้ผ่อนผันจ่ายให้ไป จำเลยจึงต้องรับผิดชอบโจทก์เสมือนโจทก์กับจำเลยมีสัญญาเบิกเงินเกินบัญชีต่อกัน โจทก์มีสิทธิคิดดอกเบี้ยทบต้นได้

¹การเบิกเงินเกินบัญชี เป็นการให้เครดิตอย่างหนึ่งของธนาคารแก่ลูกค้า โดยธนาคารยอมให้ลูกค้าเขียนเช็คสั่งจ่ายเงินจากธนาคารสูงกว่าจำนวนเงินที่ลูกค้ามีอยู่ในบัญชี นั่นคือธนาคารจ่ายเงินแทนลูกค้าไปก่อน ซึ่งในกรณีเช่นนี้ ธนาคารจะกลับมามีฐานะเป็นเจ้าหนี้ของลูกค้า

²สง่า กวงอัมพร, กฎหมายเกี่ยวกับเช็ค การสอบสวน และค่าเป็นคดี ,

(กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แม่บ้านการเรือน, 2519), หน้า 82 - 83.

คำพิพากษาฎีกาที่ 458/2525 บริษัท ธนาคารเอเซียทรัสต์ จำกัด โจทก์
นายประเสริฐ ประภาสะโนบล จำเลย

ตามระเบียบการฝากเงินกระแสรายวันของธนาคารโจทก์มีว่า ถ้าเงินในบัญชีของ
จำเลยไม่พอจ่ายตามเช็ค เมื่อธนาคารผ่อนผันจ่ายเงินตามเช็คนั้นให้ไป จำเลยยอมเป็นอัน
ผูกพันตนที่จะจ่ายเงินส่วนที่เกินคืนให้โจทก์ เสมือนหนึ่ง ใ้ช้อร้งให้เบิกเงินเกินบัญชีไว้กับ
ธนาคาร ธนาคารโจทก์จะคิกคอกเบี้ยเงินเบิกเกินบัญชีเป็นรายวัน (คอกเบี้ยทบต้น) และ
จะนำลคอกเบี้ยนั้นหักบัญชีเป็นรายเดือน จำเลยฝากเงินกระแสรายวันกับธนาคารโจทก์โดย
โจทก์ตกลงให้จำเลยเบิกเงินเกินบัญชีจากธนาคารโจทก์ได้ โดยคิกคอกเบี้ยทบต้น ย่อมถือว่า
เป็นสัญญาเบิกเงินเกินบัญชี การที่จำเลยทำสัญญากับโจทก์ดังกล่าว แล้วมีการนำเงินเข้า
ฝากในบัญชี และเบิกเงินอยู่เรื่อย ๆ โดยวิธีใช้เช็คหลายครั้ง และยอมเสียคอกเบี้ยทบต้นตาม
ธรรมเนียมประเพณีของธนาคาร ทั้งนี้ เข้าลักษณะสัญญาบัญชีเกินสะพัด

ผู้เขียนมีความเห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่างธนาคารกับผู้สั่งจ่ายจะเป็นไปตาม
กฎหมายเรื่องสัญญาบัญชีเกินสะพัดได้ จะต้องมีข้อตกลงระหว่างธนาคารกับผู้สั่งจ่าย เป็นการ
ล่วงหน้าเกี่ยวกับการหักถอนบัญชีหนึ่งระหว่างคู่สัญญา ซึ่งอาจจะออกมาในรูปของสัญญากู้เบิก
เงินเกินบัญชี หรือแม้ไม่มีสัญญากู้เบิกเงินเกินบัญชีระหว่างธนาคารกับผู้สั่งจ่าย แต่มีข้อตกลง
ระหว่างธนาคารกับผู้สั่งจ่ายอย่างแจ่มชัด ในคำขอเบิกบัญชีกระแสรายวันว่า ถ้าธนาคาร
ผ่อนผันจ่ายเงินแทนผู้สั่งจ่ายไป หักที่ในบัญชีของผู้สั่งจ่ายไม่มีเงิน หรือมีเงินไม่เพียงพอที่จะ
จ่าย ให้ถือว่าผู้สั่งจ่ายยอมรับผูกพันที่จะจ่ายเงินส่วนที่เกินคืนให้ธนาคาร เสมือนหนึ่ง ใ้ช้อร้ง
ขอเบิกเงินเกินบัญชีกับธนาคาร ลำพังการเรียกบัญชีเงินฝากกระแสรายวันของผู้สั่งจ่าย
(ลูกค้า) มีกับธนาคารว่า "บัญชีเกินสะพัด" โดยปราศจากการติดต่อกันระหว่างธนาคารกับ
ลูกค้าในลักษณะมีการหักถอนบัญชีระหว่างกัน โดยมีข้อตกลงโดยแจ่มชัดตามที่กล่าวข้างต้นทั้ง
2 ประการแล้ว ก็ไม่อาจทำให้การขอเบิกบัญชีกระแสรายวันดังกล่าวมีสภาพกลายเป็นสัญญา
บัญชีเกินสะพัด ซึ่งก่อให้เกิดสิทธิแก่ธนาคารในการคิกคอกเบี้ยทบต้นได้ ซึ่งศาลฎีกาก็มีความ
เห็นในทำนองนี้ ทั้งนี้ความคำพิพากษาฎีกาที่ 1587/2523 ซึ่งศาลฎีกาวินิจฉัยไว้ดังนี้

"จำเลยนำเช็คธนาคารอื่นเข้าบัญชีของจำเลยในธนาคารโจทก์ ธนาคารโจทก์
ก็เรียกเก็บเงินตามเช็คในฐานะตัวแทนจำเลย แต่เรียกเก็บไม่ได้ ธนาคารโจทก์ยอมมี

อำนาจที่จะเพิกถอนรายการการรับฝากเงินความเชื่อกังกล่าวออกได้ ยังไม่ถึงว่าธนาคาร
โจทก์ได้รับฝากเงินจำนวนดังกล่าวไว้

การที่จำเลยทำสัญญาเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวันกับธนาคารโจทก์โดยมีเงื่อนไข
ไว้ว่า ถ้าธนาคารโจทก์จ่ายเงินความเชื่อกให้เกินจำนวนเงินที่มีอยู่ในบัญชีของจำเลยไป จำเลย
ยอมให้เงินส่วนที่ธนาคารโจทก์จ่ายเงินเกินบัญชึ้นั้นให้ธนาคารโจทก์ พร้อมทั้งดอกเบี้ยใน
อัตราสูงสุด ความกฎหมายนับแต่วันที่ได้จ่ายเงินเป็นต้นไปนั้น ไม่ใช่เรื่องการกู้ยืมเงินหรือการ
ทำสัญญาบัญชีเงินฝากหรือการค้ำอย่างอื่นในทำนองเดียวกัน แต่เป็นเรื่องที่ธนาคารโจทก์
จ่ายเงินค่าสั่งของจำเลยผู้ออกเช็คเกินกว่าจำนวนเงินที่จำเลยมีอยู่ในบัญชี ซึ่งมาตรา
991 มิได้ห้ามธนาคารจ่ายเงิน เมื่อธนาคารโจทก์จ่ายเงินความเชื่อกให้จำเลยเกินจำนวนเงิน
ที่จำเลยมีอยู่ในบัญชี จำเลยจึงมีหน้าที่ต้องคืนเงินที่รับเกินไปให้ธนาคารโจทก์ เมื่อจำเลยไม่
คืนเงิน จำเลยก็ตกเป็นผู้ผิดนัด ต้องเสียดอกเบี้ยให้ธนาคารโจทก์ร้อยละเช็ครั้งต่อปี โดย
ไม่หมกมุ่น

การที่ศาลฎีกาตัดสินเช่นนี้ เนื่องจากข้อเท็จจริงปรากฏว่า ในคำขอเปิดบัญชี
กระแสรายวัน ระบุว่า

"ถ้าธนาคารจ่ายเงินความเชื่อกให้ เกินจำนวนเงินที่มีอยู่ในบัญชีของผู้ฝากไป ผู้ฝาก
ยอมให้เงินส่วนที่ธนาคารจ่ายเกินบัญชึ้นั้นให้ธนาคาร พร้อมทั้งดอกเบี้ยในอัตราสูงสุดความ
กฎหมาย"

ข้อความในคำขอเปิดบัญชีกระแสรายวันนี้ ไม่มีข้อความโดยชัดแจ้ง ที่ตกลงให้มีการ
หักถอนบัญชีหนึ่งระหว่างกัน อันเป็นลักษณะของสัญญาบัญชีเงินฝาก กังนั้น ศาลฎีกาจึง
วินิจฉัยว่า บัญชีกระแสรายวันนี้มีใบบัญชีเงินฝาก

เมื่อพิจารณาถึงความเห็นต่าง ๆ กังกล่าวข้างต้นแล้ว ผู้เขียนเห็นว่า นิติสัมพันธ์
ระหว่างธนาคารกับผู้สั่งจ่าย จะเป็นไปตามกฎหมายเรื่องใด ขึ้นกับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น
และข้อสัญญาที่คู่กรณีได้ตกลงกันไว้เป็น เรื่อง ๆ ไป กังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างธนาคาร
กับผู้สั่งจ่าย จึงเป็นไปตามเอกสารสัญญาทั้ง 3 ชนิด กังกล่าวได้

2. ความสัมพันธ์ระหว่างธนาคารกับผู้รับเงิน

อาจกล่าวได้ว่า ธนาคารกับผู้รับเงิน ไม่มีนิติสัมพันธ์อะไรต่อกันเลย ธนาคารไม่มี

ความผูกพันต่อผู้รับเงิน ที่จะต้องจ่ายเงินให้แก่อย่างใด การจ่ายเงินของธนาคารเป็นไป ตามคำสั่งของผู้สั่งจ่าย ซึ่งเป็นลูกค้าของธนาคารนั้น อย่างไรก็ตาม ในเรื่องเช็คนั้น เพื่อให้ ความปลอดภัยและมั่นใจแก่ผู้กระทำความผิดในเช็ค กฎหมายจำเป็นต้องบัญญัติรับรอง คุณสมบัติของ ผู้รับเงิน ซึ่งเป็นผู้กระทำความผิดในเช็คด้วย ก็จะเห็นได้จากมาตรา 997 วรรค สอง ในเรื่องเช็คชื่กร่อม ซึ่งระบุถึงความรับผิด ของธนาคารผู้จ่ายเงิน ตามเช็คชื่กร่อม หากจ่ายเงินผิดหลักเกณฑ์ตามกฎหมายแล้ว ธนาคารจะต้องรับผิดกับผู้เป็นเจ้าของ เช็คที่แท้จริง ทั้งนี้ มาตรา 997 วรรคสอง นี้ จึงเป็นข้อยกเว้นของหลักที่ว่า ธนาคาร มีความรับผิดเฉพาะกับผู้สั่งจ่าย ซึ่งเป็นลูกค้าของธนาคารเท่านั้น แต่ความรับผิดของ ธนาคารในกรณี เป็นความรับผิดในทางละเมิด ที่ธนาคารก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ซึ่ง เป็นเจ้าของเช็คที่แท้จริง มิใช่เรื่องสัญญา ทั้งนี้ เพราะธนาคารมิได้เป็นคู่สัญญากับผู้รับ เงิน¹

ในเรื่องความรับผิดชอบของธนาคารกับผู้สั่งจ่าย หรือผู้รับเงิน จะกล่าวในบท ต่อไป

1.5 ชนิดต่าง ๆ ของเช็ค

ทั้งที่กล่าวแล้วว่า เช็คเป็นตราสารที่นิยมใช้กันแพร่หลายกว่าตราสารชนิดอื่น ๆ เนื่องจากให้ความสะดวกรวดเร็ว และปลอดภัยแก่ผู้ใช้ จึงได้มีการจำแนกเช็คออกเป็น ประเภทต่าง ๆ แล้วแต่วัตถุประสงค์ในการใช้ ดังนี้

1. ชนิดของเช็ค ซึ่งแยกตามคำสั่งให้ธนาคารจ่ายเงิน

1.1 เช็คที่มีคำจากแจ้งว่าให้จ่ายเงินแก่ผู้ถือ หรือเช็คผู้ถือ (bearer cheque)

1.2 เช็คระบุชื่อหรือยี่ห้อของผู้รับเงิน (order cheque)

¹ไพฑูรย์ คงสมบูรณ์, คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยตั๋วเงิน ,

2. เช็คชีกคร่อม และไม่มีชีกคร่อม

2.1 เช็คไม่มีชีกคร่อม (open cheque) ผู้ทรงมีสิทธิยื่นให้ธนาคารจ่ายเงินสความเช็คได้ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1009)

2.2 เช็คชีกคร่อม (crossed cheque) ผู้ทรงเช็คไม่อาจยื่นให้ธนาคารผู้จ่ายชำระเงินเป็นเงินสคได้ ผู้ทรงจะต้องนำเช็คไปเข้าบัญชีของคนที่ธนาคารเพื่อให้ธนาคารที่รับเช็คไว้ทำหน้าที่เรียกเก็บเงินแทนผู้ทรงเช็ค

3. เช็คยื่นเกินกำหนด (Stale cheque) หมายถึง เช็คที่ผู้ทรงไม่นำไปขึ้นเงินภายในกำหนดเวลาตามข้อความในเช็ค หรือเช็คที่ผู้ทรงเก็บไว้จนเกินกำหนดเวลาที่ระบุไว้ในกฎหมาย จึงค่อนนำมายื่นให้ธนาคารใช้เงิน คือ ความประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 991(2) ระบุให้ผู้ทรงต้องนำเช็คมายื่นภายในกำหนด 6 เดือน นับแต่วันที่ออกเช็ค (วันที่ที่ระบุในเช็ค)

4. เช็คลงวันที่ล่วงหน้า (post - dated cheque) คือเช็คที่ผู้ส่งจ่ายเขียนวันที่ลงในเช็คล่วงหน้า โดยวันที่ในเช็คนั้นยังไม่ถึงกำหนด ผู้ทรงจะยื่นให้ธนาคารใช้เงินได้ก็ต่อเมื่อถึงกำหนดวันที่ในเช็คนั้นแล้ว

5. เช็คที่ธนาคารสั่งจ่ายเอากับตนเอง ซึ่งแต่เดิมใช้ตราสารที่เรียกว่า Cahier Order เพราะความระบบธนาคารของประเทศอังกฤษ ห้ามธนาคารออกเช็คสั่งจ่ายเอากับตนเอง ธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทยจึงถือปฏิบัติตาม แค่นั้นเห็นว่ากฎหมายลักษณะตั๋วเงินหาได้บัญญัติห้ามธนาคารออกเช็คสั่งจ่ายกับตนเอง¹ จึงได้มีตราสารที่เรียกว่า เช็คของธนาคาร (Banker's Cheque) หรือเช็คของฝ่ายจัดการ (Manager's Cheque) ซึ่งเรียกกันทั่วไปว่า Cashier cheque เช็คของธนาคารนี้ เป็นเช็คที่ธนาคารเป็นผู้ออกโดยให้เจ้าหน้าที่ผู้รับมอบอำนาจจากธนาคารเป็นผู้ลงนามสั่งจ่าย เช็คชนิดนี้มีผลก่อให้เกิดหนี้ผูกพันธนาคารผู้ออกเช็คนั้น² cashier cheque นี้ใช้ออกให้แก่ลูกค้า

¹อุ้มพร ๓ ตะกั่วทุ่ง, คำอธิบายกฎหมายลักษณะตั๋วเงิน, หน้า 278.

²สง่า กวางอัมพร, กฎหมายเกี่ยวกับเช็ค การสอบสวนและค่าเนินค้, หน้า 63.

ในกรณีที่ลูกค้าได้ขอกู้ยืมเงินจากธนาคาร และธนาคารอนุมัติให้ยืมได้ ก็จะออก cashier cheque ให้แทนเงินสด เพื่อความปลอดภัยแก่ลูกค้า ที่ไม่ต้องถือเงินเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ cashier cheque ยังออกได้ในกรณีที่ลูกค้าขอให้ธนาคารเป็นผู้ออกเพื่อให้เกิดความมั่นใจแก่ผู้รับ เช็คว่าจะได้รับเงินตามเช็คอย่างแน่นอน เพราะเป็นเช็คของธนาคาร ซึ่งเป็นสถาบันการเงินซึ่งมีเครดิตทางการเงินสูง โดยลูกค้าจะเขียนเช็คให้กับธนาคาร เท่ากับจำนวนเงินใน cashier cheque เพื่อให้ธนาคารใช้เป็นหลักฐานในการหักบัญชีของลูกค้า โดยสรุปแล้วเช็คของธนาคารเป็นเช็คชนิดหนึ่งซึ่งชอบด้วยกฎหมาย แตกต่างจากเช็คประเภทอื่นตรงที่ผู้สั่งจ่ายเช็คเป็นคนของธนาคาร ซึ่งได้รับมอบอำนาจจากธนาคารให้มีสิทธิลงนามสั่งจ่ายเช็คได้ ดังนั้น เช็คประเภทนี้ผู้สั่งจ่ายและผู้จ่ายจึงเป็นบุคคลเดียวกัน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย